

NOTES SOBRE LA PETITA NOBLESA DEL BAIX EMPORDÀ A L'EDAT MODERNA

PER

PERE MOLAS i RIBALTA

Aquest article és una breu aportació al coneixement de la petita noblesa de la comarca del Baix Empordà. Es fonamenta en la consulta i aprofitament d'algunes publicacions recents que contenen informació sobre el tema esmentat, informació que no havia estat encara elaborada. Ha estat especialment útil l'obra de Morales Roca sobre els membres de l'estament nobiliari o militar que van ser convocats per assistir a les Corts catalanes els anys 1599, 1626, 1701, 1705 i les Juntes de braços de 1640 i 1713.⁽¹⁾ També hi ha informació útil en altres treballs del mateix autor i en obres com les de Josep Iglésies sobre el fogatge de 1553⁽²⁾ i la de Lluís de Peguera, *Pràctica i Stil de celebrar Corts a Catalunya* (1632).

Les dades ofertes pel fogatge de 1553 són les següents. Sobre un total de 3.000 focs, la noblesa en tenia 40. La primera població pel número de famílies nobles era Torroella de Montgrí, amb onze casos, seguida de lluny per la Bisbal (cinc), Corçà (quatre) i Sant Feliu de Guíxols (tres). A Palamós i a Foixà hi trobem dos casos i un de sol a la resta que s'extén sobretot pel nord de la comarca (Albons, Rupià, Cruïlles, Pals, Parlavà,

(1) MORALES ROCA, *Próceres habilitados en Cortes del Principado de Cataluña. Siglo XVII, 1599-1713*. Madrid, 1983. Del mateix autor, *Registros nobiliarios del Brazo Militar del Principado de Catalunya. El «Llibre Verd» del Antiguo Brazo Militar (1602-1713)*. «Hidalguía» n.º 201, pp. 433-464 i n.º 204 pp. 849-882.

(2) IGLÉSIES, Josep, *El fogatge de 1553*, Barcelona, 1979, I, 33-35.

Verges, Vulpellac, Ullastret, Peratallada, Castell d'Empordà, etc.). Eren llocs de baronia laica Foixà, Albons i Púbol, així com Palamós i Calonge que formaven el comtat de Palamós.⁽³⁾

Les dades de Morales Roca confirmen la importància de Torroella de Montgrí, com a residència de la petita noblesa del Baix Empordà. Durant el segle XVI noves famílies obtingueren la dignitat de cavaller. Carles I va concedir el títol de cavaller a la família Mir que va estar present a les Corts de 1585 (Jeromi Miquel de Mir) i de 1626 (Josep Miquel de Mir i Galceran de Mir). Un Nicolau de Mir va formar part de la Junta de Braços de 1640 i un Antoni de Mir de la de 1713, l'última reunió de les Corts catalanes.⁽⁴⁾

Una altra família de Torroella, enaltida durant el regnat de Carles I, fou la Ferran.⁽⁵⁾ Pere de Ferran, donzell, va esdevenir cavaller el 1543. Un altre donzell, Antoni Joan de Ferran fou convocat a les Corts de 1563. Joan Antoni de Ferran i Sescases va obtenir a les Corts de 1599 la dignitat de *Noble*, superior a la de cavaller. Almenys des de 1563 els Ferran de Torroella ostentaven el càrrec de Correu Major del Principat i la conservaren durant el segle XVII. Descendent d'aquesta família empordanesa fou Felip de Ferran i Sacirera, ambaixador català durant la Guerra de Successió i mort a l'exili a Viena el 1722.⁽⁶⁾

En el segle XVII augmentà el nombre de cavallers de Torroella que foren convocats a Corts com a membres de l'estament o braç nobiliari, com Pau Onofre de Pons el 1626. Coneixem amb cert detall, gràcies al mateix Morales Roca la concessió de nous títols de noblesa per part del rei Carles II durant la segona meitat del segle XVII.⁽⁷⁾ En el cas de Torroella tenim Francesc Quintana que va obtenir el títol de ciutadà honorat del rei de França el 1643 i el 1679 de Carles II. Dos capitans d'infanteria, Miquel Bofill el 1670, i Josep Corts i Marquès el 1685, obtingueren la mateixa distinció, així com Francesc Metge i Real el 1679 i Josep Pagès i Garbí el 1680.

A les Corts convocades per Felip V el 1701 i per l'arxiduc Carles el

(3) Lluís de PEGUERA, *Práctica i stil de celebrar Corts en Catalunya* Barcelona, 1632. Reedició 1975.

(4) MORALES ROCA, *Próceres*, I, 310.

(5) *Ibidem*, I, 234.

(6) Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Notari Joan Olzina Cabanes, Llibre Terç de concòrdies, fol. 187. Ferran havia obtingut de l'arxiduc Carles d'Àustria el títol de comte i la dignitat de Grande d'Espanya.

(7) MORALES ROCA, *Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastia de Austria. Reinado de Carlos II*. «Hidalguía» ns. 155-159 (1979-1980).

1705 hi foren convocats dos cavallers de Torroella, el *Noble* Josep March i Gelpí i Gros i el cavaller Joan de Vives i d'Alió. Aquest descendia de Montserrat Alió, síndic de la mateixa vila per l'estament reial a les Corts de 1599. La vila de Torroella era una de les que tenien el dret d'assistir a les Corts. Durant el període que estudiem en foren síndics l'esmentat Alió (1626), Joan Petri (1626), Anton Martí (1640) i Josep Metge i Real (1703). Martí va rebre el 1647 el títol de ciutadà honrat.

La Bisbal, que era vila de senyoria eclesiàstica era també residència d'una petita noblesa que era cridada a Corts, especialment a principis del segle XVIII. Pere Guitart havia obtingut el 1633 el títol de ciutadà honrat. El 1693 el seu fill Pere Guitart i Millars, que era ja doctor en dret, va assolir el grau de cavaller. El 1701 va ser convocat a Corts ensems amb el seu fill Francesc de Guitart i de Ferrer.⁽⁸⁾ També en el cas de la Bisbal comprovem la importància del regnat de Carles II en l'ampliació de títols de la petita noblesa. Josep de Gros i Medir, cavaller el 1673, Joan Pellisser, ciutadà honrat el 1668, Ignaci de Pujol, ciutadà honrat de Girona i cavaller el 1683, Francesc de Perpinyà i de Vinyavella el 1685. Joan de Colomer, natural de Besalú i resident a la Bisbal, doctor en drets i oïdor de l'Audiència va obtenir el 1680 el grau de cavaller i el 1700 la de noble.⁽⁹⁾ El 1701 tenien dret a ser convocats a Corts, Colomer, Pujol, Perpinyà i Guitart i a més el cavaller Josep de Caramany veí de la població.

La major part de la petita noblesa del Baix Empordà es trobava situada entre la Bisbal i la vall del Ter. A Castell d'Empordà hi vivia l'antiga nissaga dels Margarit. Successivament foren convocats a Corts Lluís de Margarit i Carrillo el 1519, Pere de Margarit i de Vallseca durant el regnat de Felip II (Corts de 1563 i 1585) i Leandre de Margarit de Gallart el 1626. En aquestes mateixes Corts i a la Junta de Braços de 1640 hi fou present el nét de Leandre, Josep de Margarit i de Biure, conegut a vegades amb aquest segon cognom.⁽¹⁰⁾ Com és sabut Josep de Margarit fou un dels dirigents de la lluita de Catalunya contra Felip IV. Els reis de França el nomenaren governador general de Catalunya i posteriorment marquès d'Aguilar.⁽¹¹⁾ A Castell d'Empordà a més eren nascuts el cavaller Miquel de Bosquet, convocat a les Corts de 1599 i 1626 i el doctor en medicina Bernat Berenguiri, fill d'un pagès, el qual va ésser designat el 1620 diputat reial de la Generalitat.

(8) MORALES ROCA, *Próceres*, I, 270.

(9) *Ibidem*, I, 200, Colomer va ser nomenat jutge de l'Audiència el 1672.

(10) *Ibidem*, I, 298-299.

(11) CATALÀ ROCA, Pere, *El Virrei comte de Santa Coloma*, Barcelona, 1988, pp. 114 i ss.

Altres cavallers del Baix Empordà convocats a Corts foren el 1626 Pere de Roca, natural de Parlavà i senyor de Revellosa i don Joan de Sarreria, senyor de Vulpellac. El 1649 un Salvador Micalet i Alió, burgès de Parlavà, obtenia el títol de ciutadà honrat. El 1701 residia a Parlavà el donzell Francesc de Ciurana i Micalet, la família del qual, procedent d'Hostalric i Riudellot, estava present en d'altres poblacions del Baix Empordà, com el mateix any Miquel de Ciurana a Pals.⁽¹²⁾ Josep de Micalet i Ros va obtenir de l'arxiduc el títol de cavaller el 1710.

Carles II va concedir també títols de petita noblesa a persones d'aquestes poblacions, com els ciutadans honorats Francesc Bou, d'Ullastret el 1670, Josep Pont, natural de Cruïlles (1675), Ramón Gisbert, de la Bisbal (1680), Pere Alomar de Púbol (1680), Salvador Adroher i Gironès de Corça (1686). Joan Feli d'Ultramort, demanava el 1668 el títol de ciutadà i Paulí Feli, de la mateixa població, l'obtenia el 1699.

Vegem ara la situació en d'altres viles. Miquel Carreres, ciutadà honrat i jutge de l'Audiència, era fill de Joan Carreres, mercader de Palafrugell. Palamós era capital del comtat del mateix nom. Allà hi vivia el cavaller Andreu Ribes i Torrades, convocat a les Corts de 1599 i 1626.

A Sant Feliu de Guíxols hi trobem el 1599 el donzell Miquel de Ciurana i de Pals, la família del qual ja hem esmentat. A la Junta de Braços de 1640 va assistir-hi el guixolenc Antoni Aixada, jurat i ciutadà honrat de Girona (1619) com a síndic de Girona; era fill de Rafael Aixada, capità de l'exercit i de l'armada.⁽¹³⁾ Durant la guerra dels Segadors Joan Arnau va obtenir el títol de burgès honrat de Perpinyà (1647) i Joan Barraquer, de la Vall d'Aro, el de ciutadà honrat (1649).

Durant el regnat de Carles II obtingueren privilegis de noblesa dues importants famílies de Sant Feliu. El ciutadà honrat Jordi Domènech va esdevenir cavaller (1672) i Jeroni Capmany el 1671. Jeroni de Capmany de Montpalau i de Pujades era doctor en drets i natural de Girona. Era fill de Pau de Capmany i Montpalau i nét de Miquel Jeroni Capmany, ambdós de Sant Feliu i ciutadans honorats de Girona. Jeroni de Capmany fou convocat a les Corts de 1701.⁽¹⁴⁾ Sembla el pare del «magnífic Jeroni de Capmany i Montpalau donzell, cavaller, i doctor en drets, domiciliat a Sant Feliu de Guíxols... y emperò en Barcelona estant» que el 1752 dictava el seu testament davant el notari de Barcelona Sebastià Prats.⁽¹⁵⁾

(12) MORALES ROCA, *Próceres*, I, 193.

(13) *Ibidem*, II, 174.

(14) *Ibidem*, I, 174.

(15) Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Sebastià Prats, 1er llibre de Testaments, fols 114-116.

Jeroni de Capmany, pare de l'historiador Antoni de Capmany, fou comptador de l'Ajuntament de Barcelona (1776) que mantingué correspondència amb el ministre Campomanes.⁽¹⁶⁾ L'historiador il·lustrat es preocupava pels orígens de la família. El 1793 va obtenir una ordre reial perquè l'Arxiu reial de Barcelona li lliurés còpia del privilegi concedit el 1671 a Jeroni de Capmany.

A les Corts de 1706, les darreres en sentit estricte de la Història catalana, hi fou present com a síndic de Sant Feliu, Jeroni Alexandri, el qual va obtenir aquell mateix any la dignitat de ciutadà honrat.

Un repàs dels títols concedits pels reis de la dinastia de Borbó⁽¹⁷⁾ en el segle XVIII ens confirma algunes línies generals. Per la petita noblesa es registra un títol de noble, cinc de cavallers i nou ciutadans honorats. La geografia dels títols assenyala una vegada més la vall del Ter; en el primer lloc Torroella amb cinc casos i amb un sol cas Verges, Jafre de Ter, Parlavà, Rupià i Begur.

Es tractava majoritàriament de pagesos rics i de membres dels ajuntaments. Entre els cavallers hi havia Miquel Marimon, cavaller de Verges (1737), Salvador Puig de Torroella (1759) i Antoni Ric i Quintana (1778), síndic general i batlle de Jafre de Ter. Entre els ciutadans honorats hi trobem Ros i Micalet de Parlavà (1766), Francesc Ametller de Rupià (1779), Pi i Ardèvol de Begur (1779) i Joan Pagés i Carbó de Corçà (1782) el qual al·legava com a motiu d'ennobliment els seus mèrits en el desenvolupament agrícola. El 1802-1803 obtingueren el títol de ciutadans, per la seva aportació a la construcció del port de Tarragona, Antoni Rovira, regidor degà de Corçà i Ramón Batlle i Salvanera, natural de Jafre de Ter d'on era regidor el 1797.

Un dels casos més complets és el de Martí Carles i Teixidor de Torroella que el 1737 va obtenir sucesivament els privilegis de cavaller i de *noble*. En el memorial presentat al·legava que el seu avi Francesc Carles havia servit el rei a les guerres del segle XVII com a capità de cuirassers i havia obtingut una «cèdula de preeminència» que l'eximia d'allotjaments militars i càrregues similars. Per part materna, l'aspirant era nét i hereu del ciutadà honrat i, desde 1660, cavaller Pere Teixidor. Tant el memorial com els informes de l'Audiència coincidien a destacar la importància econòmica i social del patrimoni familiar: «hacienda de las mejores del Ampurdán... familia antigua y de honrada parentela». Durant la guerra de Successió la seva actuació havia estat passiva («no se

(16) Archivo Campomanes, (Madrid), 7-3. FLUVIÀ, *Índice cargos y empleos del antiguo Ayuntamiento de Barcelona*. a «Documentos y Estudios», XIII, Barcelona, 1964, 222.

(17) CILLERUELO, Mª Antonia, *La nobleza catalana en el siglo XVIII*. Tesi doctoral inèdita. Universitat de Barcelona, 1984.

le sabe mérito ni demérito, se mantuvo con quietud en su casa»), però el 1716 va ser nomenat regidor de la vila, de la qual posteriorment va ser nomenat batlle. El Consell de Castella va aconsellar que se li concedís els títols que demanava, mitjançant pagament de 30.000 rals. Carles va ser armat cavaller a Torroella per un altre cavaller del Baix Empordà don Joan de Caramany, de Corçà.

Els fills de Martí de Carles van enllaçar amb la família mataronina (en realitat de Tiana) dels Sanromà (ennoblits també per Carles II). Josep de Carles i Quintana es va casar amb Francesca Sanromà i la seva germana Suficiència de Carles amb el ciutadà honrat Jaume Sanromà. Josep de Carles va ser —com a Noble— regidor degà de l'Ajuntament de Mataró de 1753 a 1761. Després es va retirar com a advocat. El seu fill Josep Antoni de Carles i Sanromà fou, a partir de 1779, Auditor de Marina en lloc del seu oncle Miquel Sanromà. El nebot Carles Sanromà i de Carles fou també regidor de l'Ajuntament de 1787 a 1790.⁽¹⁹⁾

CONCLUSIONS

Aquesta breu anàlisi confirma algunes de les conclusions observades en un estudi anterior sobre les comarques del Maresme i Vallès.⁽²⁰⁾ Un cop més veiem el contrast entre una noblesa antiga, d'antics cavallers com els Margarit, i el progressiu ennobliment dels pagesos rics i dels notables locals que de manera successiva van anar assolint els primers nivells de la jerarquia nobiliària catalana: ciutadans honorats, després cavallers i per fi *nobles*. Es destaca també la importància d'algunes etapes significatives en la creació de nous nobles per la corona. Durant la guerra dels Segadors, Lluís XIV de França va concedir títols de ciutadans honorats als seus nous (i efímers) súbdits catalans.⁽²¹⁾ Alguns dels afavorits que lògicament al·legaven la seva fidelitat al nou govern obtingueren més endavant que el rei Carles II, el darrer sobirà de la Casa d'Àustria, els concedís el mateix títol. En el segle XVIII els regnats de Carles III i Carles IV foren també moments de concessió de títols de petita noblesa. Però mentre en el segle XVII predominaren entre els aspirants els mèrits de caire militar, en el segle XVIII ho feien els de tipus econòmic. En tots els casos es tractava de la consolidació dels benestants locals en un procés ascensional.

(19) MOLAS RIBALTA, Pere, *Societat i poder polític a Mataró 1718-1808*. Barcelona, 1973, p. 4, 50-51 i 201.

(20) MOLAS RIBALTA, Pere, *La nobleza del corregimiento de Mataró en 1830*. «Anuario de Historia Económica y Social», (Madrid), 1975, III.

(21) A més dels casos que ja han estat citats, cal afegir-hi el 1647 Anton Bruguera, de la Bisbal; el 1649, Antoni Bahi de la Pera, i els tres germans Güell i Padró de Rupia, i el 1650 Josep Ximenis i Sauri de Torroella.